

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Kuulmajärve looduskaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega moodustatakse maastikukaitsealast looduskaitseala ning muudetakse kaitstava ala piire, tsoneeringut, kaitse-eesmärke ja kaitsekorda.

Kaitseala asub Põlva maakonnas Põlva vallas Tromsi külas ning Räpina vallas Viira, Timo ja Koolmajärve külas.

Kuulmajärve maastikukaitseala (edaspidi ka *kaitseala*) moodustati Vabariigi Valitsuse 13. juuli 2005. a määrusega nr 173 „Kuulmajärve maastikukaitseala kaitse-eeskiri”. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale uus kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolev maastikukaitseala looduskaitsealaks, samuti muudetakse kaitse-eesmärke, piire, tsoneeringut ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada nõukogu direktiivi nr 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud metsaelupaigatüüpide kaitse, Eestis ohustatud metsatüüpide kaitse ning I, II ja III kaitsekategooria liikide kaitse. Muudetav kaitseala hõlmab täielikult Natura 2000 võrgustikku kuuluva Kuulmajärve loodusala. Pärast kaitse-eeskirja kehtestamist viiakse Natura võrgustikku kuuluva Kuulmajärve loodusala piirid kaitsealaga ühtivaks.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialist Kadri Kasuk (tel 5664 4509, e-post kadri.kasuk@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 5304 7558, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 680 7424, e-post marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala eesmärk on kaitsta kaitsealale iseloomulikke looduslikke kooslusi, elustiku mitmekesisust, kaitsealuseid ja ohustatud liike ning nende elupaiku. Samuti on eesmärk kaitsta loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe huumustoitelisi järvi ja järvikuid (3160)³, siirde- ja õõtsiksoid (7140), vanu loodusmetsi (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsi (9080) ning siirdesoo- ja rabametsi (91D0*). Tärniga (*) on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid. Liikidest on eesmärk kaitsta loodusdirektiivi II lisas nimetatud väike-konnakotkast (*Clanga pomarina*), kanakulli (*Accipiter gentilis*), laanerähni (*Picoides tridactylus*), hiireviud (*Buteo buteo*), väike-kärbsenäppi (*Ficedula parva*), laanepüüd (*Tetrastes bonasia*) ja musträhni (*Dryocopus martius* L.).

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Kuulmajärve looduskaitseala kaitse alla võtmise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus, tüüpilisus, ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldased ja ohustatud looduslikud järve-, metsa- ja sookooslused. Kuulmajärve looduskaitsealal asuvad looduslikud järve-, metsa- ja sookooslused – elupaigatüübid huumustoitelised järved ja järvikud (3160), siirde- ja õõtsiksoid (7140), vanad loodusmetsad (9010*), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lisasse ning osaliselt märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Turba ja humiinhapete tõttu **pruuniveelised huumustoitelised järved ja järvikud (3160)** on tüüpilised rabaaladele ning rikkad haruldastest põhjapoolse levikuga plankteritest. Huumustoitelisi järvi ja järvikuid leidub Eestis suurematel märgaladel ning neid ohustab eelkõige kuivendamine. Kaitsealal paikneb kolm huumustoitelist järve Kuulma järv, Saarijärv (Partsi Saarijärv) ja Mustjärv (Timo Mustjärv). Mitmekesiselisi taimekooslusi hõlmavaid **siirde- ja õõtsiksoid (7140)** leidub kõigis suuremates sookompleksides väikeste kildudena, mis asuvad tavaliselt madalsoode ja rabaalade vahel. Siirdesoo ongi vaheaste madalsoo arengus kõrgsooks ehk rabaks. Ka neid kooslusi ohustab eelkõige veerežiimi muutmine. Siirde- ja õõtsiksoid on kaitsealal levinud vaid järvede ümbruses ja sõlledes ning on tekkinud aeglasel veekogude kinnikasvamisel. **Vanad loodusmetsad (9010*)** on inimõjuta või vähese inimõjuga metsad. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele loodusmetsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohus. **Soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080*)** ning **siirdesoo- ja rabametsi (91D0*)** ohustab kuivendamine, samas on need elupaigatüübid Eestis tüüpilised niisketel aladel või rabade ümbruses levinud kooslused. Need metsaelupaigad asuvad suuremate ja väiksemate laikudena üle terve kaitseala. Kõige enam leidub vanu loodusmetsi, seejärel siirdesoo- ja rabametsi ning kolme väikese lahustükina soostuvaid ja soo-lehtmetsi.

Väike-konnakotkas (*Aquila pomarina*) on stabiilse arvukusega lind, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohulähedases seisus ning kes on arvatud looduskaitseseaduse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kaitsekategooria kaitsealuste liikide hulka. Keskmiseks väike-konnakotka asustustiheduseks hinnati 2011. aastal kolm pesitsusterritooriumi 100 km² kohta. Eestis pesitseb 600–700 paari väike-konnakotkaid (Väike-konnakotka kaitse tegevuskava, 2018). Kaitsemeetmete rakendamine on hoidnud arvukuse stabiilsena.

Kanakulli (*Accipiter gentilis*) arvukus on Eestis püsinud ligi tuhande pesitsevat paari juures aastatel 1970–1990. Seejärel vähenes arvukus kümne aasta jooksul järsult ligi 50%. Seetõttu kanti kanakull 2004. aastal II kaitsekategooriasse. Arvukuse vähenemise põhjusteks peetakse metsade intensiivsemat majandamist, sest kanakullile meeldib elada eelkõige suuremates ja vanemates segametsades. Kanakulli ohustavad peamiselt pesapaikade hävinemine, toitumisalade kvaliteedi halvenemine ja pesitsusaegne häirimine.

Laanerähn (*Picoides tridactylus*) on väikese arvuline haudelind, kes on Eesti punase nimestiku järgi ohuvälises seisus ning arvatud looduskaitseaduse alusel vähearvuka ja ohustatud liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka. Laanerähn elab suuremates loodusmaastikulaamades ja eelistab vanemaid puustuid, milles on rohkelt kuivanud puid, soovitatavalt kuuski. Liik on levinud üle terve Eesti. Igal talvel rändab põhja poolt Eestisse laanerähni liigikaaslast, kes suurendavad liigi kohapealset arvukust kaks kuni kolm korda. Laanerähni ohustab metsade majandamine, mille tõttu väheneb metsade vanus ja rähnile sobivate elupaikade pindala (Liigi tegevuskava eelnõu 2012, T. Evestus ja A. Nurmla).

Hiireviu (*Buteo buteo*) on Eesti punase nimestiku järgi ohuvälises seisus ja arvatud looduskaitseaduse alusel III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Arvukus varieerub Eestis erinevatel andmetel 5000 kuni 6000 paari vahel. Kuigi hiireviu on Eestis rändlind, siis jäävad sobivate elupaikade ja heade toitumisvõimaluste korral mõned isendid ka Eestisse talvituma. Elupaigana eelistab hiireviu okas- ja segametsi (Eesti punane raamat).

Väike-kärbsenäpp (*Ficedula parva*) on Eesti punase nimestiku järgi ohuvälises seisus ja arvatud looduskaitseaduse alusel III kategooria kaitsealuste liikide hulka. Eelistab pesitseda looduslikes poolavatud õõnsustes, asustades tihedamaid metsi, nagu kuusikud ja kuusesegametsad. Eestis arvatakse pesitsevat vaid 40 000–60 000 paari väike-kärbsenäppe (J. Elts *et al.* 2013).

Laanepüü (*Bonasia bonasia*) on Eesti mandriosas üldlevinud, kuid saartel puuduv harilik haudelind. Ta on III kaitsekategooriasse kuuluv kanaline, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi ohuvälises seisus. Laanepüü on arvatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. novembri 2009. aasta direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (ELT 2010, L 20, lk 7; edaspidi *linnudirektiiv*) I lisse. Eestis aasta läbi elav laanepüü on avamaastikke vältiv metsalind, kes elutseb väikeste salkadena vähemalt 10 ha suurustes keskealistes või vanemates kuusikutes ja puht-lehtmetsades. Ta eelistab elupaigana eelkõige okaspuu- (kuuse-) enamusega ja tiheda alusmetsaga segametsi, kus on head varjetingimused kiskjate eest. Laanepüü populatsiooni arvukus on viimasel aastakümnel olnud stabiilne, Eestis elab hinnanguliselt 30 000–60 000 paari (Elts, J. *et al.*, Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012, 2013). Kuna laanepüü liikumiskaugus jääb 1–3 km vahemikku, on peamine ohutegur metsade fragmenteeritus, mis takistab elupaikade vahel liikumist. Metsade killustatus suurendab rebase ja metsnugise röövkiisklust. Lisaks ohustab laanepüüd elupaikade hävimine metsamajandamise tulemusena ja linnujaht.

Musträhn (*Dryocopus martius*) on stabiilse arvukusega lind, kes on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku järgi ohuvälises seisus ja looduskaitseaduse alusel arvatud III kaitsekategooria liikide hulka. Elupaigana eelistab mustränhn suuri okasmetsi, männi-segametsi, kõrgetüvelisi hõredaid männikuid, raiesmikke ja põlendikke. Musträhni ohustab sobilike elupaikade pindala vähenemine. Musträhn rajab igal aastal uue pesaõõnsuse ja valmistab nii palju pesakoopaid teistele metsaasukatele. Musträhni arvukus on stabiilne, Eestis

pesitseb hinnanguliselt 6000–9000 paari ja talvitab 15 000–25 000 lindu (Elts, J. *et al.*, Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2008–2012, 2013).

Tüüpiline ning ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus – maastik

Maastik on inimese poolt tajutav, looduslike ja/või inimtekkeliste tegurite toimetel ning vastasmõjul kujunenud iseloomulik ala. See definitsioon peegeldab mõtet, et maastik areneb aja jooksul vastavalt looduses ja inimühiskonnas toimuvatele protsessidele. Maastik on tervik, mille looduslike ja kultuurilisi osi tuleb vaadelda koos. Kuulmajärve kaitseala paikneb kahe maastikurajooni, Ugandi lavamaa (Kagu-Eesti lavamaa) ja Palumaa üleminekualal, kus lavamaa suhteliselt tasast pinnamoodi liigestab Mõujärve mõhnastik ja vana mattunud orund koos selle kohale kujunenud järvede ja soodega. Kaitsealal on arheoloogiamälestistena arvel 17 kääbast, tegemist on muistse matusepaigaga I aastatuhande II poolest. Kääbaskalmistu paikneb Koolma järve liivasel kirdekaldal palumännikus. Kõige suurema puhkeväärtusega on Kuulma- ja Saarjärv. Kogu kaitseala on populaarne marjuliste ja seeneliste hulgas.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Kuulmajärve looduskaitseala jääb täies ulatuses Kuulmajärve loodusale. Kuulmajärve loodusala eesmärgiks seatud elupaigatüüpide huumustoiteliste järvede ja järvikute (3160), siirde- ja õõtsiksoode (7140), vanade loodusmetsade (9010*), soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Kuulmajärve looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide ning nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, ja ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilitamiseks pikaajaliselt (säilitamiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse (LKS § 14 lõige 2) teostamisel lähtutakse sellisel juhul LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse nõuetest. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Lisaks kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele on loodusvaatluste andmebaasis registreeritud looduskaitsealal järgmiste kaitsealuste III kaitsekategooria liikide leiukohad: roomav öövilge (*Goodyera repens*), kahelehtine käokeel (*Platanthera bifolia*), pruunikas pesajuur (*Neottia nidus-avis*), karukold (*Lycopodium clavatum*) ja sulgjas õhik (*Neckera pennata*).

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Kuulmajärve looduskaitseala territoorium on olnud looduskaitse all 2005. aastast kompaktses metsaalana (96% metsad ja sood), mis asub keset intensiivselt majandatud põlde ja metsi ning millel on oluline tähtsus loodusliku mitmekesisuse säilimisel. Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eeskätt loodusdirektiivi metsa-, soo- ja järve elupaigatüüpide kaitse-eesmärgil. Kaitseala asub valdavalt (v.a laiendus kagus) Kuulmajärve loodusala, mille puhul on tegemist Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga.

Kuulmajärve looduskaitseala kaitsekorra muutmise ajendiks on väärtuslike metsaelupaikade paiknemine piiranguvööndis, kus neid ohustavad metsaraied. Looduskaitse arengukava kohaselt tagatakse looduslike koosluste kaitse nende puutumatusena. Võttes arvesse kaitsekorralduskavaga seatud eesmärgi ja kõige viimase inventuuri andmeid (Metsaruum OÜ, 2020) on muudetud kaitseala tsoneeringut, et tagada elupaikade kaitse ja puutumatus vähemalt mahu, mis vastab Kuulmajärve loodusala moodustamise hetkele või hiljem inventuuride käigus täpsustunud andmetele. Sihtkaitsevööndi pindala suureneb 557,2 ha võrra. Eeldatavalt suureneb seniste piiranguvööndi metsade ja madalama väärtusega või esinduslikkusega Natura metsaelupaikade looduslikkus.

Kaitsekorralduskava eesmärk on, et kaitsealal vastaks 99 ha vanu loodusmetsi vähemasti esinduslikkusele B. Praegu on selliseid metsi kokku 76,2 ha ja lisaks 59,6 ha C-esinduslikkusega. Kaitsekorralduskavaga tehti 2010. a inventuuri põhjal ettepanek soostuvate ja soo-lehtmetsade elupaiku kaitse-eesmärkide hulka mitte arvata, kuigi see oli varem kaitsealal elupaigana registreeritud. 2020. aasta inventuuri järgi aga leidub seda elupaika kahe lahustükina kokku 1,6 ha ning need on tsoneeritud sihtkaitsevööndisse. Siirdesoo- ja rabametsade elupaiga osas on kaitsekorralduskava kohaselt eesmärk, et kaitsealal vastaks 45 ha metsi esinduslikkusele A, 99 ha metsi esinduslikkusele B ning 23 ha esinduslikkusele C. Viimase 2020. a inventuuri järgi ei klassifitseeru A-esindusklassi ükski puistu, B-esinduslikkusega metsi on 139,5 ha ja 82,4 ha vastab esinduslikkusele C. Teadaolevad siirdesoo- ja rabametsade elupaigad ning potentsiaalsed elupaigad tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndisse jääb vaid 1 ha suurune potentsiaalne elupaik, mis on 65-aastane siirdesoomännik, mis kujuneb väheesinduslikuks elupaigaks, kuna veerežiim pole elupaigale iseloomulik (ei ole soostuv). Seega võetakse eesmärgiks kaitsta Kuulmajärve looduskaitsealal siirdesoo- ja rabametsade elupaika esmalt 220 ha ja anda potentsiaalsetele elupaikadele võimalus kujuneda looduslikeks elupaikadeks. Rohkemaks sellel kaitsealal potentsiaali ei ole, kuna elupaik on seotud märjemate kasvukohatüüpidega, mida alal juurde ei teki. Väiksemate siirdesoolaikude puhul on võimalik, et praegused 91D0* alad kujunevad tulevikus elupaigatüübiks 9010*.

Lisaks on looduskaitseala moodustamine vajalik metsavajakute kaitseks. Metsavajakute eesmärk on see, et metsade range kaitse tagaks Eestis vanadele (st vähemalt saja-aastastele) metsadele iseloomuliku elustiku säilimise. See kontseptsioon põhineb Asko Lõhmuse 2016. aasta Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogilise analüüsi järgi lühidalt kolmel järgmisel alusvõitel.

1. Liikide looduslike asurkondade elujõulisus oleneb nende elupaiga pindalast ning üldjuhul on olemas elupaiga hävimise kriitiline määr, mille ületamisel sureb asurkond välja. Empiiriliste uuringute põhjal on selleks määraks 70–80% algse elupaiga kadu.
2. Vanametsa looduslikku osakaalu saab arvutada looduslike puistuvahetushäiringute sageduse põhjal, mis erineb metsatüübiti. Sagedaste häiringutega metsas (nt põlengudünaamikaga nõmmemets) on vana metsa looduslikult vähem kui harvade häiringutega metsas (nt häiludünaamikaga lodu- ja salumets) ning vastavalt on ka elustiku jaoks viimaseid vaja suhteliselt rohkem.
3. Range kaitse miinimumeesmärk on 20% iga kasvukohatüübi looduslikust vanametsa pindalast. Selle prognoosimisel on praktiline lähtuda praegusest metsapindalast, mis on olnud ilmselt kõige pikaajalisem inimõjuline seisund (sh enne järsku metsasuse vähenemist 18. sajandil) (Lõhmus *et al.* Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia. 2004).

Kuulmajärve looduskaitsealal on metsavajakute katmiseks laanemetsad tsoneeritud varasemast piiranguvööndist Kuulmajärve sihtkaitsevööndisse. Seda tehakse, et täita nii looduskaitse kui ka metsanduse arengukava aastani 2020 seatud eesmärged: parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust. Eesti metsade tüpoloogilist esindatust ja vajakuid analüüsis A. Lõhmus 2016. aastal („Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs”). Vajakud olid peamiselt laane-, salu- ja soovikumetsade puhul. Teemaga tegeles edasi range kaitse tööühm, analüüsile järgnes vajakute täpsustamine ja nende katmiseks vajalike alade kaardistamine. Kaitseala annab panuse intensiivse metsamajandamise tagajärjel maastikust peaaegu kadunud laanemetsade ehk metsavajakute taastumisele. Metsavajakute kaitseks määratakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt piiranguvööndi arvelt 98,5 ha.

Kaitsealal leidub siirde- ja õõtsiksoode elupaika mitme väikese lahustükina, kokku 5,6 ha. Kaitseala laiendatakse kagus Kogrõjärve soo liitmisega kaitseala koosseisu, sellega suureneb kaitseala pindala 8,6 ha võrra ning suureneb siirde- ja õõtsiksoode elupaiga kaitstus 2,5 ha võrra. Sellega täidetakse Natura standardandmebaasikohane eesmärk kaitsta seda elupaika 6 ha suurusel pinnal. Kaitsealal on kõige reaalsemaks ohuks metsakuivendus. Kõik elupaiga killud tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse, kus majandustegevus on keelatud, ning puutumatus tagamisega välistatakse ebasoodne mõju elupaigale ja seisund saab aja jooksul paraneda. Eeskirjaga reguleeritakse olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutõid, mis on lubatud vaid kaitseala valitseja kaalutlusotsusel, et vältida ebasoodsat mõju kaitseala veerežiimile. See on vajalik nii metsa-, soo kui vee-elupaikade kaitsmisel.

Kaitseala järved on samuti tsoneeritud sihtkaitsevööndisse (olid seda ka varem), sellega on kõige otsesemad ohutegurid maandatud. Väljastpoolt kaitseala lähtuvate tegevuste puhul on kohustus hinnata mõju Natura väärtustele. Järved paiknevad suurtest asulatest eemal, samuti ei külgne järved intensiivselt majandatavate põldudega. Lähim põld asub väljaspool kaitseala, Saarjärvest ligikaudu 45 m kaugusel, kuid kuna järve suubub üks peakraav, siis selle kaudu võib jõuda järve reostus ka väljastpoolt kaitseala. Veeseadus ja selle alamaktid reguleerivad väetise ja taimekaitsevahendi kasutamist veekogude lähedal. Saarjärve kahel kaldal asuvad puhkekompleksid ujumiskohtade ja saunadega, Kuulma järve loodekaldal asub Riigimetsa Majandamise Keskuse (edaspidi RMK) lõkkekoht. Kuna kaitseala külastavad peamiselt kohalikud ja juhukülastajad ning külastatavus on väike, siis on rekreatsiooniga seonduv reostus tagasihoidlik ega muuda järvede ökoloogilist seisundit.

Keskkonnaregistri andmete kohaselt on kaitsealal I kategooria liigi väike-konnakotka, II kategooria liikide kanakulli ja laanerähni ning III kategooria liigi hiireviu elupaik. Kuulmajärve

looduskaitseala looduslik metsamaastik ja seal kasvavad peamiselt palu- ja laanemetsad on soodsaks elupaigaks kanakullile, laanerähnile, värbkakule, händkakule, väike-kärbsenäpile, laanepüüle ja mustrahni. Kaitsealal on registreeritud väike-konnakotka pesapuu, kuid viimastel aastatel pole liiki ennast kohatud. Teine oluline kaitstav liik kaitsealal on kanakull. Kanakulli pesitsusterritooriumi suurus on kuni 30 km² ja seetõttu on kaitseala pesitsusalaks vaid ühele paarile. Kanakulli teadaolev pesapaik asub Kuulmajärve külas 2 km väljaspool kaitseala. Riikliku keskkonnaseire käigus on selgunud, et teadaolev pesapaik on viimased kolm aastat olnud asustamata ja kanakullipaari on seiratud kaitseala lõunapiiriäärsetes metsades. Sealsed metsad on sobivaks elupaigaks kanakullile. Laanepüü, laanerähni ja mustrahni arvukus on hinnanguliselt 2–4 paari ning väike-kärbsenäpil 10, mis on kaitseala väikest pindala arvestades suur asustustihedus. Teiste metsaliikide arvukus ei ületa ühte paari. Kaitse-eeskirjaga toetatakse elurikkuse säilitamist liikide tasemel sõltumata liigi kaitsekategooriast. Seega tagatakse kaitse ka kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, ja ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud liikide omadega.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna peamiseks kaitse-eesmärgideks on loodusdirektiivi elupaikade ja liikide kaitse ning maastiku kaitse on pigem teisejärguline, siis muudetakse kaitseala tüüp maastikukaitsealast looduskaitsealaks. Hoiuala kaitsekord ei taga vajalike piirangute rakendamist (nt raiete reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piir

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud loodusväärtuste paiknemisest ja ala terviklikkusest ning sellest, et ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, teed, veekogu kaldad, mõõdistatud maaüksused). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Kaitseala pindala on 1016,2 ha. Kaitseala pindala suureneb riigimaa arvelt 8,6 ha võrra. Ülejäänud kaardimaterjali korrigeerimine on peamiselt kosmeetiline (sh eramaade osas) ja selle eesmärk on kaardimaterjali korrastamine lähtudes uuenenud andmetest. Suurem muudatus on RMK Ilumetsa metskonna 87901:001:0833 kinnistul, kus on kasutatud kõlviku piiri, et vältida elektriliini ja selle aluse maa osalist võtmist kaitse alla. Kaitseala kavandatav pindala on 1022,3 ha. Praegu on piiranguvööndi maad umbes 672 ha ja sihtkaitsevööndi maad 339 ha, pärast eeskirja muutmist on piiranguvööndis 126,6 ha ja sihtkaitsevööndis 895,7 ha. Tsoneeringumuudatused puudutavad ainult riigimaid. Kaitseala pindalast 98% kuulub riigile ja 2% on eramaid. Teed ja sihid, mis ühtivad kaitseala välispiiriga, jäävad kaitsealalt välja, kuna nende hõlmamine kaitseala koosseisu ei anna looduskaitsele midagi juurde.

Kaitseala suureneb 8,6 ha võrra kagus, kuna Kogrõjärve soo arvatakse koos ümbritsevate metsadega kaitseala koosseisu. Selle tulemusel paraneb Natura standardandmebaasi kohaste eesmärkide täitmine: elupaik 7140 saab kaitstud vajalikul 6 ha suurusel pinnal, suureneb puudujäägina elupaiga 90D0* kaitstus 1,36 ha võrra ning elupaiga 9110* osas suureneb B-esinduslikkusega metsade kaitse ~ 3 ha võrra. Piiritlemisel kasutati olemasolevaid teid.

Kaitseala piir ühtib põhjas Saartjärvega (järv on kaitseala koosseisus). Põhjast lõuna poole kulgeb kaitseala piir mööda järve idakallast kuni katastriüksuse 87901:001:0170 piirini,

kasutades selle katastri põhja- ja idapiiri, kuni see ristub sihiga. Mööda seda sihti kulgeb piir katastriüksuse 87901:001:0491 kontuurini ja kasutab selle lääneserva (läbib sh katastriüksuse põhjatippu) kuni katastriüksuse edelanurgas asuva rajani, kust mõtteline sirge kulgeb sihi otsani. Edasi on taas aluseks sihid: raja otsast kulgeb piir mööda sihti lõuna poole, seejärel pöörduv mööda ristuvat sihti itta ning mööda sihi mõttelist pikendust kuni katastriüksuse 87901:001:0833 idapiirini. Kaitseala piir järgib selle katastriüksuse piiri kuni elektriliinini. Paralleelselt elektriliiniga kulgeb piir lõuna poole mööda (elektriliini) kõlvikut kuni katastriüksuse 87901:004:0620 põhjapiirini. Elektripaigaldise kaitsevöönd jääb kaitsealalt välja. Seejärel pöörduv kaitseala piir korraks läände kuni katastriüksuse 87901:004:0010 piirini. Edasi järgib kaitsealal kagupiir katastriüksuste 87901:004:0010 ja 87901:004:1158 piire kuni ristumiseni 18110 Rosma–Tiike–Leevi teega. Nüüd läheb piir mööda teid ja nendevahelisi mõttelisi sirgeid katastriüksuse 87901:004:0870 põhjapiirini. Seda mööda läheb piir läände kuni sama kinnistut läbiva teeni. Edasi jääb piiriks tee, kuni kohtub eraomandiga 87901:004:1089, mis joonistub kaitsealast välja nii, et põhjaosas järgib teerada ning lääne ja lõuna osas katastripiiri. Seejärel kulgeb piir taas mööda väikest metsateed kuni Võru maakonnas asuva 38901:001:0441 katastrini. Piir kulgeb mööda nimetatud katastri piiri katastriüksuse 87901:004:1071 piirini. Seejärel läheb kaitseala piir läbi Suursoo mööda viimati nimetatud katastrit ning siis on aluseks katastriüksuse 87901:004:1070 piir kuni elektriliinini. Sealt pöörduv piir mööda kõlvikut lõunasse kuni katastriüksuse 87901:001:0312 piirini. Siin joonistuvad kaitsealast välja kolm eraomandid: 87901:001:0312, 87901:001:0313 ja 87901:004:0641. Nende välispiirid on ühtlasi kaitseala piiriks, kuni jõuab ringiga tagasi katastriüksuse 87901:004:1070 tee ja elektriliinini. Nimetatud teed mööda läheb piir katastriüksuse 87901:004:1070 välispiirini ning siis seda mööda Rosma–Tiike–Leevi teeni. Peale tee ületust läheb piir mööda katastriüksuste 87901:004:0010 ja 87901:001:0833 lääne piire kuni Mustjärveni läänekaldani, mis jääb välispiiriks kuni selle põhjatipuni. Sealt edasi läheb piir mööda katastriüksuste 87901:001:0833 ja 87901:001:0844 läänepiire kuni Timo ojani, mis jääb kaitseala koosseisu ja seda mööda põhja suunas Saarjärveni välja. Kaitsealalt välja jäävatel eramaadel kaitseväärtusi ei ole.

Kaitseala maa- ja veeala jagunevad vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele Kuulmajärve sihtkaitsevööndisse ja Kuulmajärve piiranguvööndisse. Sihtkaitsevööndi osakaal suureneb vastavalt väärtuslike metsaelupaikade (sh laanemetsade ehk metsavajakute) tsoneerimisele sihtkaitsevööndisse, et need saaksid areneda loodusliku protsessina. Sihtkaitsevööndi pindala suureneb 557,2 ha võrra ja seetõttu väheneb piiranguvöönd 545,6 ha võrra. Vööndite piiritlemisel on kasutatud teid, metsasihte, kõlvikupiire mõõdistatud maaüksuste piire ja mõttelisi sirgeid. Vööndite vahelised teed ja sihid jäävad piiranguvööndisse. Piiranguvööndi põhjapoolsema tüki piir jookseb põhjast lõunasse mööda teed, seejärel suundub idasse mööda mõttelist sirget, mis ühendab sihti ja teed. Piir kulgeb edasi mööda idasse suunduvat sihti, ning selle mõttelist pikendust ning edasi mööda sihti, mis suundub põhja kuni mõttelise sirgeni, mis kulgeb ida suunas kaitseala välispiirini. Keskmise piiranguvööndi idapiiri joonistamiseks pole head alust. See kulgeb põhjast lõunasse nii, et alguses läheb Sälgsilla kraavi juurest mööda kõlvikut Natura elupaiga 9010* piirini ning seda mööda kulgeb lõunapiiriks oleva sihini. Keskmise piiranguvööndi tüki piiritlemiseks kasutatud mõtteliste sirgete käänupunktid on järgmised: 57,97662655 ja 27,16246299; 57,97743692 ja 27,16592409; 57,97544411 ja 27,16601536; 57,97545215 ja 27,16680365; 57,97444970 ja 27,16586203; 57,97426551 ja 27,16591005; 57,97421693 ja 27,16577133; 57,97390270 ja 27,16584420; 57,97363566 ja 27,16581486; 57,97328981 ja 27,16608090; 57,97263318 ja 27,16640050; 57,97253108 ja 27,16655661; 57,97245184 ja 27,16686874. Lõunapoolseima piiranguvööndi tüki piiritlemiseks on kasutatud katastripiire.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal esinevaid loodusväärtusi (eksperdid Marje Talvis OÜ-st Metsaruum – metsaelupaikade inventuur, Tarmo Evestus Keskkonnametist, ELF soode inventuur, keskkonnaregistri andmed, riikliku keskkonnaseire tulemused).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal asuvate liikide ja looduslike elupaikade hea seisundi ning on proportsionaalne muude huvide suhtes.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolomuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmarke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: looduskaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Kuulmajärve maastikukaitsealal on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige metsa majandamine ja maavarade kaevandamine. Ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud ühte sihtkaitsevööndisse ja ühte piiranguvööndisse. Kaitsealal kehtivad looduskaitseaduses sätestatud piirangud määruises ettenähtud erisustega.

Kaitse-eeskirjaga ei reguleerita roo ja adru varumist, adru kaitsealal ei leidu ning roogu leidub väga väikestel aladel ja selle varumise reguleerimine ei ole vajalik. Samuti ei reguleerita kaitse-eeskirjaga lautri püstitamist või laiendamist, kuna lauter on merre ulatuvate kiviridadega ääristatud paatide randumiskoht, mida on võimalik rajada ainult mereranda. Kaitsealal ei ole

poollooduslikke kooslusi, mis oleksid looduskaitsealiselt olulised ja vajaksid hooldamist, seetõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas nendega seotud tegevust.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Inimestel on lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Kaitseala põhiline osa, metsa- ja sookooslused, pakuvad huvi loodusandide korjajatele. Kaitseala järved pakuvad suplemise ja looduse nautimise võimalust. Selline tegevus ei ohusta kaitse-eesmärgiks seatud loodusväärtuste säilimist.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine ja kalapüük. Kalapüügi lubamine ei ohusta kaitse-eesmärkide saavutamist. Jahipidamisega ei kaasne metsa- ja sooelupaigatüüpide soodsat seisundit kahjustavaid tegevusi. Kanakulli pesapaik asub kaitsealast väljaspool ning seetõttu pole otstarbekas tegevust keelata või seada ajalist piirangut.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Kuulma järve kaldal on RMK lõkkekoht, rohkem külastuskorralduslikke rajatisi kaitsealal ei asu. Kõne all on olnud telkimiskoha rajamine lõkkekohta juurde. Külastajateks on matkajad, ümbruskonna elanikud, samuti kohalikud marjulised-seenelised. Kaitse-eeskirjaga jäetakse võimalus puhkekohtade ettevalmistamiseks, sest mõistlikus mahus ja suunatud külastamine ei sea ohtu kaitseväärtuste säilimist. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleva kinnisasjal telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatud. Muul juhul on telkimiseks ja lõkke tegemiseks vajalik kaitseala valitseja nõusolek. See nõue on vajalik loodusväärtuste kaitseks. Nõusolekut andes saab kaitseala valitseja suunata lõkke tegemise ja telkimise kohta, kus see ei kahjusta loodusväärtusi, näiteks kaitsealuseid liike või tallamisõrna pinnast.

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine, mis ei vaja kaitseala valitseja nõusolekut. Selle piiri ületamisel tuleb rahvaürituse korraldamiseks taotleda kaitseala valitseja nõusolekut, et oleks võimalik suunata külastust selliselt, et kaitse-eesmärgid ei satuks ohtu.

Sõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liiklusseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Muudel juhtudel on sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud tegevusel ning piiranguvõondis metsamajandustöödel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti. Kaitseala vetel on lubatud sõita mootorita ujuvvahendiga. Sel moel liiklemine ei mõjutata veekogu seisundit kui ka seal pesitsevate ja toituvate liikide elutingimusi.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda, anda projekteerimistingimusi ja anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ning lisasõõta jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste seadmine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse majandustegevuse kahjustavat mõju kaitstavatel aladel.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on Kuulmajärve sihtkaitsevöönd, mille kaitse-eesmärk on kaitsta, säilitada ja taastada kaitsealale iseloomulikke looduslikke kooslusi, elustiku mitmekesisust, kaitsealuseid ja ohustatud liike ning nende elupaiku. Kogu vöönd hõlmab mitmekesiseid ning mosaiikselts paiknevaid vanu loodusmetsi (9010*), siirdesoo- ja rabametsi (91D0*) ning soostuvaid ja soo-lehtmetsi (9080), samuti eri arengustaadiumis laanemetsi, mille kaitse eesmärgi (tagada nende metsade areng loodusliku protsessina) on võimalik saavutada sihtkaitsevööndi režiimi rakendades. Sihtkaitsevööndis kaitstakse järgmisi liike: väike-konnakotkas, kanakull, laanerähn, hiireviu, väike-kärbsenäpp, laanepüü ja muusträhn. Kaitse-eesmärgiks olevatele linnuliikidele on suurimaks ohuteguriks metsa majandamine, lageraied, puuliikide osakaalu muutumine, kuivendamine ja surnud puidu väljaviimine. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab neid tegevusi reguleerida, mis on oluline kaitstavate liikide soodsa seisundi säilitamiseks. Sihtkaitsevööndisse jäävad ka kaitstavad järvekooslused, mille ohutegurid on seotud eeskätt puhketgevusega, mis põhjustab veekogude eutrofeerumist. Mõju võib avaldada ka järvede ja/või ümbritsevate märgalade veetaseme muutused, mis muudaksid järvedesse voolavate huumusainete koguseid.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Samuti koosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile. Sellega jäetakse kaitseala valitsejale võimalus lubada tegevusi, mis on vajalikud eesmärkide täitmiseks. Kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus peab tuginema liigi tegevuskavale või eksperdi soovitudele. Koosluste kujundamine tähendab üldjuhul

metsakoosluse kujundamist, et aidata kaasa looduslikkuse taastumisele, olemasolevate kasvukohatüüpide seisundi paranemisele, kasvukohatüübile omase loodusliku puistu struktuuri saavutamisele ja mitmekesisuse suurenemisele (sealhulgas liigilisele mitmekesisusele). Koosluse looduslikumaks kujundamiseks võib kaitseala valitseja lubada kujundusraiet, et suurendada puistute liigilist ja vanuselist mitmekesisust, seda eelkõige metsavajakute kasvualal.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Kaitseala kraavitus on seotud kaitsealast väljapoole jääva kraavitusega. Kuna hoiutööd võivad osutuda vajalikuks, et tagada olemasolevate, ka väljapoole kaitseala jäävate maaparandussüsteemide funktsioneerimine, siis on jäetud võimalus kaalutlusotsuse tegemiseks, et välistada kaitstavate koosluste seisundi halvenemist. Kaalutlusotsuse tegemisel tuleb arvestada, et kraavid mõjutavad koosluste looduslikku arengut: kasvukohatüüpides teiseb taimkate (sealhulgas puistud) ja turvaspinnas võib laguneda (kõdusoostumine). Loodusliku veerežiimi taastamiseks tehakse töid kaitsekorralduskava alusel, seni pole vajadust taastamistöödeks tuvastatud.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd. Kaitsealal leidub mitu ehitist: puhkeotstarbeks rajatud lõkkekoht, teed, rajad ja elektrivõrgu rajatised. Ehitiste ja rajatiste korrashoid on oluline kaitse-eesmärgist lähtuvalt või kohalikku eluolu silmas pidades.

2.5.4.3. Vajalikud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitseala metsakoosluste loodusliku ilme taastamiseks on vajalik puu- ja põõsarinde kujundamine. Metsakoosluste kujundamine võib vajalikuks osutuda puhtpuistutes, ühevanuselistes ja homogeensetes kooslustes, kuna inimese kaasabita ei pruugi alade looduslikkus taastuda või taastub väga aeglaselt. Koosluse kujundamise abil saab kaasa aidata metsa bioloogilise mitmekesisuse suurenemisele. Bioloogiliselt mitmekesisem mets pakub rohkem elupaiku eri liikidele ja aitab paremini kaasa kaitsealuste liikide levimisele.

2.5.4.4. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kooskõlas kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega on keelatud majandustegevus, loodusvarade kasutamine, uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tee, tehnovõrgu rajatiste või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndi peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Kaitsealal on keelatud, arvestades käesolevas määruses sätestatud erisustega, ka loodusvarade kasutamine. Kaitsealal asuvaid loodusvarasid ei arvestata tarbimisvaruna. Loodusvarade kasutamine (välja arvatud marjade, seente ja muude metsa kõrvasaaduste korjamine, jahipidamine ning kalapüük) on keelatud, sest nende kasutamine kahjustab kaitseala kaitse-eesmärki.

Uute ehitiste püstitamine on keelatud, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade ja väärtuslike metsaelupaikade kahjustamist. Kaitseala välispiirist on juba varem välja joonistatud elumumaad ja alale jääb vaid loodusmaastik. Ainuke hoone on 1927. aastal ehitatud saun, mis asub Kuulma järve läänekaldal ja mis jääb Kuulmajärve sihtkaitsevööndisse. Ühtlasi asub see kalda ehituskeeluvööndis. Õueala koos elamu ja kinnistu teiste hoonetega jäävad kaitsealalt välja. Kaitseala piir ühtib sellel kinnistul Kuulma järve kõrvalt kulgeva teega. Saun jääb tee ja järve vahele ning on seepärast kaitseala koosseisus, kuid õueala jääb teest teisele poole ja nii ka kaitsealalt välja. Ilmselt on antud kaitseala puhul kõige suurem huvi ehitamiseks Saarde ja Kuulma järve kallastel, arvestades nende järvede ja ümbritsevate männimetsade puhkeväärtust. Ehitamise ja teiste kalda kasutamise eesmärkide juures tuleb neil aladel arvestada kalda piiranguvööndi, kalda ehituskeeluvööndi ja veekaitsevööndi kitsendusi. Kuna kaitseala on valdavalt metsane (75%), millele lisanduvad metsastunud sood (23%), siis on tähtis vältida ehitustegevust, mis põhjustab kaitsealuste liikide ja Natura elupaikade vähenemist ja nende pöördumatut killustatust. Kui näiteks raietegevuse tõttu ala metsasus taastub, siis ehitustegevuse lubamine kahjustaks loodust püsivalt. Samuti on eesmärk, et metsamaa osakaal ei väheneks. Nendest aspektidest lähtuvalt on ehitamine suhteliselt rangelt reguleeritud. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud tee, tehnovõrgu rajatiste või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks. Kuulma järve põhjakaldal asub RMK puhkekoht, kus on pikemat aega avaldatud soovi telkimiseks. Seega on siin eelkõige silmas peetud võimalikku vajadust rajada puhkerajatiste juurde telkimisala, puukuuri vms ehitist. Tehnovõrgu rajatiste püstitamine on väikese mõjuga ning ei ohusta kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitseala läbib Rosma-Tiikre-Leevi kõrvalmaantee, lisaks on kaitsealal hulk metsateid (metsatee mõiste tuleneb ehitusseadustiku §-st 93), mille korrashoid on vajalik piirkonnas liikumiseks ja väljaspool kaitseala asuvate objektide teenindamiseks.

Rajatise, milleks on suunaviidad, infotahvlid jms, võib lubada ka metsamaale püstitada, sest nende mõju kaitseväärtustele puudub või on väike. Rajatise paigaldamine on vaja kaitseala valitsejaga kooskõlastada, et leida sellele sobiv asukoht, kus mõju väärtustele oleks minimaalne.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Kuulmajärve piiranguvöönd. Piiranguvööndi kaitse eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja metsase maastikuilme säilitamine. Piiranguvööndi ülesanne on olla puhervööndiks kaitsealuste liikide pesapaikade ja majandusmetsade vahel, vähendada väljastpoolt tulevaid häiringuid ja säilitada alal metsakooslused. Piiranguvööndisse jäävad majandatud metsad, valdavalt männikud keskmise vanusega 76 aastat, kuusikud keskmise vanusega 60 aastat ja kaasikud keskmise vanusega 57 aastat.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi. Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmine. Kaitseala piiranguvööndit läbib Timo oja ning eelnõu avalikustamise käigus ilmnes, et võib tulla vajadus veekogu setetest puhastamiseks, sellest tulenevalt võib muutuda veekogu kaldajoon või ka veetase. Tulenevalt tööde iseloomust ja tehnoloogiast ei saa määрусega lõplikult hinnata, kas veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine ohustab kaitse-eesmärke

või mitte, mistõttu jääb see igakordseks kaalutlusotsuseks. Kuna kaitseala valitsejale jääb õigus hinnata piiranguvööndis olevate veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmisega kaasnevate tööde mõju kaitseväärtustele, siis ei sea see leevendus ohtu kaitse-eesmärkide saavutamist.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud aegjärgne ja häilraie langi pindalaga kuni 2 ha ning lageraie hall-lepikutes langi pindalaga kuni 0,5 ha. Uuendusraiete korral peab puistu kaalutud keskmine vanus männienamusega puistutes olema suurem kui 100 aastat, kuuseenamusega puistutes suurem kui 90 aastat, kaseenamusega puistutes suurem kui 70 aastat ja haavaenamusega puistutes suurem kui 70 aastat. Piiranguvööndis on kogu ulatuses tegemist metsamaaga. Vanade metsade kaitse põhiprobleem on, et raieküpsed metsad pole saavutanud bioloogilist küpsust ehk omandanud looduskaitseliselt kõrget väärtust, mille eelduseks on bioloogiliselt vanade puude (> 85 aasta) olemasolu ja piisav hulk surnud/lamapuitu. Vana metsa osakaalu säilitamiseks piiranguvööndis on vajalik eelkõige uuendusraietele raieliigi, vanuselise ja pindalalise piirangu seadmine. Raiete planeerimisel on oluline järgida, et piiranguvöönd kui puhervöönd täidaks oma eesmärgi. Piiranguvööndi lisaeesmärk on ennekõike tagada kaitseala metsade kompaktsus ja sihtkaitsevööndina kaitse all olevate metsade vaheline sidusus. See on vajalik selleks, et põlismetsaliikidel oleks võimalik vajaduse korral ümber kolida uutele sobivatele aladele, kui näiteks looduslike protsesside tõttu muutub praegune elupaik ebasoodsaks või on nad liikide konkurentsi tõttu sunnitud otsima endale uue elupaiga. Selleks et vältida liikide populatsioonide isolatsiooni, on vaja ka piiranguvööndis ajutiselt säilitada põlismetsaliikidele sobivaid elupaiku, mis peaksid paiknema ruumiliselt nii, et need oleksid liikide levimisvõimekust arvesse võttes kättesaadavad ehk ei jääks üksteisest liiga kaugele ja oleks piisavalt suured. Selleks reguleeritakse raievõtteid ning seatakse raielangi suurusele ja vanusele piirangud.

Hall-lepikud on metsa suktsessiooni ja loodusliku mitmekesisuse jaoks olulised puistud, kuid arvestades eelkõige hall-lepikute kiiret levikut ja väikest survet nende majandamiseks, siis ei seata nende majandamiseks rangeid piiranguid. Kaitseala piiranguvööndis on 1,3 ha hall-lepikud ning need ei ole suure looduskaitseliku väärtusega, seepärast on nende lageraie lubatud.

Kaalutud keskmist vanust arvutatakse metsa majandamise eeskirja § 3 järgi ning see koosneb puistuelemendi koosseisukordajast protsentides ja puistuelemendi vanusest. Kaalutud keskmise vanuse kasutamine tuleneb metsaseaduse § 29 lõike 4 punkti 1 ja § 30 lõikest 5, mille järgi peab puistu lageraie või turberaie lubamisel arvestama puistu koosseisu esimese rinde kaalutud keskmist vanust senise enamuspüüliigi küpsusvanuse asemel.

Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb jätta raiel, välja arvatud hall-lepikud, hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alatiseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabu, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgedega, õõnsustega, tuuleluudade või suurte okstega puid. Need tingimused on vajalikud, et tagada raiutavas puistus elustiku mitmekesisuse seisukohast oluliste elementide säilimine, mis toetab nii konkreetset puistus kui ka piiranguvööndis ja kaitsealal tervikuna mitmekesist elustikku.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara kaevandamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine, biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, ning uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine .

Need piirangud tulenevad otseselt LKS § 31 lõikest 2 ja on suunatud vööndi kaitse-eesmärkide saavutamisele. Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet.

Maavara kaevandamine kogu kaitsealal keelatakse. Nüüdseks on kaitsealal kunagine liivakarjäär suletud ning ala on korrastatud ja taasmetsastatud. Kaevandamine kahjustab otseselt kaitseala kaitse-eesmärke, selle käigus võivad killustuda või hävida kaitsealuste liikide elupaigad ja kaitstavad metsoelupaigad. Kaevandamine kahjustaks ka kaitseala pinnavormide säilimist.

Uue maaparandussüsteemi rajamine on keelatud, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Kaitseala piiranguvööndis on raietest ja kuivendusest mõjutatud metsoalasid, kuhu juba on rajatud kuivendussüsteemid. Uute maaparandussüsteemide järgi ei ole vajadust. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Maaparandussüsteemide hoiutööd, sh eesvoolude hoiutööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuse eemaldamine. Kui voolutakistusena eemaldatakse üksikut eset, nagu langenud puud, suuremat kivi või prügi, ei ole vaja kaitseala valitseja nõusolekut, kuid arvestama peab võimaliku viibimispiirangut. Tee servades paiknevad kraavid on tee lahutamatud osad ja seal tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda olemasolevate ehitiste hooldustööde punktist.

Keelatud on uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine. Piiranguvööndi näol on tegu tervenisti metsoamaastikuga, kus ehitiste püstitamise keeluga tagatakse loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilimine. Kui näiteks pärast raietegevust ala metsoasus taastub, siis ehitustegevuse lubamine kahjustaks loodust püsivalt. Samuti on eesmärk, et metsoamaa osakaal piiranguvööndis ei väheneks.

Biotsoidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine mõjutab looduslikke ökosüsteeme ja elustikku.

3. Menetluse kirjeldus

Kuulmajärve looduskaitseala kaitse-eeskirja muutmise menetlus algatati keskkonnaministri 16. juuni 2020. a käskkirjaga nr 1-2/20/270 „Kuulmajärve looduskaitseala kaitse-eeskirja muutmine”. Kaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus ajavahemikus 26. maist 16. juunini 2021. a Keskkonnaameti veebilehel www.keskkonnaamet.ee.

Teated kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku kohta ilmusid 25. mail 2021. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja 27. mail 2021. a kohalikus ajalehes Lõunaleht. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja avalikustamise teade 26. mail 2021. a.

Looduskaitseseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta Transpordiametile, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Erametsaliidule, MTÜle Eesti Metsa Abiks, Põlva ja Räpina vallavalitsustele ning 7-le kaitsealal paikneva kinnisasja omanikule. Ettepanekud paluti edastada kirjalikult aadressil info@keskkonnaamet.ee hiljemalt 16. juuniks 2021. a. Maaomanikud, kes esimese korraga ei saanud kirja kätte, neile pikendati arvamuse esitamise tähtaega kuni 09.07.2021.

Tabel 1. Maaomanike seisukohad

Arvamuse esitaja nimi ja seos eelnõuga	Arvamuse kokkuvõte	Menetleja otsus
Eraisik, maaomanik	Kelle ettepanekul/nõudmisel on muudetud uuendusraie vanust piiranguvööndis (määruse §15 lg 3)? Seletuskirjas ega inventuuris ei ole mainitud kobrae ulatuslikku tegutsemist Timo peakraavil ja selle mõju. Koprataamid on Mustjärve põhjatipus, kvartalil PW124 ja PW116. RMK uuendab vaid majandusmetsade takseerandmeid, seega kahjustuste ulatus on fikseerimata. Maaparandussüsteemide hooldustööd on lubatud, kelle poole peaksin pöörduma?	Vastava ettepaneku tegi Keskkonnaamet kaalutlusel, et raieküpsed metsad pole saavutanud bioloogilist küpsust ehk omandanud looduskaitselelise kõrget väärtust, mille eelduseks on bioloogiliselt vanade puude (>85 aasta) olemasolu ja piisav hulk surnud/lamapuitu. Kaitsekorra muutmise eesmärk säilitada vana metsa ka piiranguvööndis. Kobrae seotud probleeme ei lahendata kaitse-eeskirjaga. Kaitse-eeskirjaga saab lubada või keelata jahipidamist. Kuulmajärve looduskaitsealal on jahipidamine lubatud. Koprataamid likvideeritakse ja kobrae arvukust reguleeritakse piirkondades, kus kobrae tegevus ohustab kaitsealuseid liike, kooslusi või kohalike inimeste elutegevust. Tegemist on vajaduspõhise tegevusega. Kobrae elutegevuse mõju kaitsealustele liikidele ja kooslustele saab hinnata kaitsekorralduskava koostamise käigus, mis on plaanis peale kaitse-eeskirja kehtestamist. Maaparandussüsteemide registri järgi ei jää maaomaniku kinnistule maaparandussüsteemi. Kõnealust kinnistut läbib Timo oja. Kehtiva Kuulmajärve maastikukaitseala kaitse-eeskirja järgi on veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine keelatud, esialgu polnud ka menetluses oleva eelnõuga kavas seda sätet muuta. Vastavalt 02.06.2021 täpsustavale telefonikõnele selgus, et maaomanikul on soov oma kinnistut läbivat oja puhastada ja

	Ei nõustu Kuulmajärve looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu § 15 lõigetega 3 ja 4. Põhjendusena toodi, et maaomaniku metsamaal pole inventeeritud Natura metaelupaika ega vääriselupaika. Märgiti, et säilikpuude jätmise nõue raskendab oluliselt metsauuendamist ja hilisemat kultuurihooldust, halveneda võib veerežiim, samuti ei kompenseeri Natura piiranguvööndi toetus saamata jäävat tulu. Viitati õiguskindluse ja õiguspärase ootuse printsiibile, mille kohaselt on ootus, et rakendatav seadus jääb kehtima.	on vajadus kunagisi kaldavalle planeerida, et need ei takistaks pinnavee jõudmist ojja. Seega kaalume lisada eelnõusse sätte, mis lubab kaitsealal valitseja nõusolekul veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist. Keskkonnaamet ei arvestanud vastuväidetega. Selgitasime, et raiete kõrgem kaalutud keskmine vanuse määr tugineb tõdemusel, et looduskaitse seisukohalt olulised tunnused ja mõjud eesmärkidele puuliigiti (õõnsused, tuuleluuad, suured oksad) arenevad välja puu kõrgemas eas, mis on reeglina suurem kui tema raievanus. Selle muudatuse eesmärk on suurendada piiranguvööndi metsade looduslikkust ja sidusust sihtkaitsevööndiga, et põlismetsaliikidel oleks võimalik siirduda ühest elupaigast teise. Säilikpuude osas selgitasime, et 20 tm/ha jätmise nõue kaitsealadel on Keskkonnaameti tavapärane praktika. Puistu liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise nõue on vajalik, et tagada metsa jätkusuutlik ja mitmekesine areng, kus on esindatud võimalikult paljud liigid. Nõustasime, et Natura 2000 erametsamaa toetus ei pruugi kompenseerida säilikpuude jätmisega seonduvat saamata jäänud tulu ning toetusmäär võiks olla suurem. Samas ei lahenda me seda probleemi alapõhise kaitse-eeskirjaga. Õiguspärasuse ootuse printsiibile vastasime, et maaomaniku kinnistu, kus tegelete metsamajandamisega jääb ka edaspidi piiranguvööndisse, kus majandustegevus jääb teatud kitsendustega lubatuks. Lisasime, et eelnõu punktis 2.6.1 on selgitatud, kuidas kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive.
Transpordiamet	Tegi ettepaneku kõrvalmaantee nr 18110 Rosma-Tiikre-Leevi katastriüksuse ulatuse välja arvamiseks kaitsealast või kui teel ja teemaal esinevad kaitstavad väärtused, määrata see piiranguvööndisse. Hilisemas kirjas teatati, et ikka ei nõustuta riigitee määramisega sihtkaitsevööndisse, kuna vajalikuks võib osutuda tee rekonstrueerimine või ümberehitamine. Kavandatud eelnõu järgi on lubatud vaid olemasolevate ehitiste hooldustööd, kuid ümberehitamine liigitub majandustegevuse alla, mis on sihtkaitsevööndis keelatud.	Selgitasime, et sihtkaitsevööndis on küll majandustegevus keelatud, kuid eelnõu § 10 p 3 järgi on kaitseala valitseja nõusolekul olemasolevate ehitiste hooldustööd lubatud. Kuna teed on ehitusseadustiku mõistes ehitised, siis on selle punkti alusel ka teede hooldustööd võimalikud. Lähtudes eeltoodust ei pea Keskkonnaamet antud juhul põhjendatuks kaitseala piiri või tsooneeringu muutmist. Tulime vastu ja muutsime määruse eelnõu § 12 p 3 sõnastust, lisades sinna juurde ka „tee”. Ehk sihtkaitsevööndis on keelatud uute ehitiste püstitamine, välja arvatud kaitseala valitseja nõusolekul tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks. Täiendasime selles osas ka eelnõu seletuskirja.

EMÜ Vesiviljeluse õppetool	Anti teada, et on uuritud humiinsete järvides elutsevat ahvenat, sh Kuulma järves. Kirjeldati, et järve voolab sisse lähedal asuvast soost tulev vesi ja see ei ole looduslik oja vms, vaid inimtekkeline kraav. Kraavis oleva vee pH on mõõdetud 3.3, järves keskelt läbi 4.6 ja järve kirde poolses otsas 5.0. Kohalike elanike sõnul oli see järv veel 60ndate lõpul selgema veega ning seal elutses peale hetkel ainsate kalaliikidena olevate ahvena ja haugi, ka särg, linask jt. Kahjuks ei ole vettpidavaid andmeid, et millal see kraav sinna kaevati ja miks (suuliste vestluste tulemusena on arvatud, et metsakombinaat või siis kolhoos oli selle taga, et seda piirkonda kuivendada). On alust arvata, et see järv ei ole algupäraselt huumustoiteline metsa/rabajärv vaid, et selle järve hetkeseisundini on viinud inimfaktor. Antud järvel ei ole looduslikku sisse- ja/või väljavoolu ning tundub, et Kuulma järv ei ole ühenduses Partsi Saarjärvega (mis on kindlasti ühenduses idapoolsete teiste humiinsete järvedega). Võibolla tasuks antud planeeringul seda sisse juhitud kraavi olukorda veidi laiemalt uurida ja välja selgitada, kas see ikka alles jätta või hoopis sulgeda. Viimane variant, oleks ehk isegi rohkem kooskolas ka antud kavaga, mis soosib niiskete märgalade säilimist ja sealsete liikide püsimist pikemas plaanis.	Täna saime info eest ning teavitame, et saame seda kasutada Kuulmajärve looduskaitseala kaitsekorralduskava koostamisel, mis on plaanis 2022. aastal.
Eraisik, maaomanik, kohalik elanik	Kirjeldati põhjalikult Kuulma järve kunagist seisundit (1950ndatest alates), mil järv oli heledaveeline, kala ja taimestiku poolest liigirikas, samuti kunagine vähi kasvukoht. Ühtlasi tehti ettepanek Sasisuust pärineva vee mujale juhtimiseks, et saaks taastuda endine loomulik olukord ja liigirikkus.	Selgitasime, et ettepanek ei puuduta käesoleva kaitse-eeskirja eelnõu muutmise vajadust. Pigem on tegu kaitsekorralduslike tööde planeerimisega, mida käsitleme uue kaitsekorralduskava koostamise raames – 2022. a. Teatasime, et saame kaitsekorralduskava koostamise protsessi kaasata eksperdi, kes hindab olukorda ja annab soovitusi edasi tegutsemiseks. Selgitasime veel, et looduskaitsealalt on antud juhul tegemist järve toitluse muutmise, mis ei tähenda, et järve ökoloogiline seisund halveneks.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud loodusdirektiiviga. Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekirj” lisa 1 punkti 2 alapunktist 138 hõlmab kaitseala Kuulmajärve loodusala. Seetõttu tuleb Kuulmajärve

looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Kuulmajärve loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–175).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Kuulmajärve loodusala piire, mis viiakse vastavusse Kuulmajärve looduskaitseala piiridega. Kuulmajärve loodusala piiride muutmisega lisandub osaliselt Natura 2000 võrgustiku alade hulka katastriüksus Ilumetsa metskond 52 tunnusega 87901:004:1157.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada Kuulmajärve looduskaitsealal leiduvate liikide ning järve-, metsa- ja sookoosluste kaitset. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2030 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2030 (2030 (KOM(2020) 380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Kuulmajärve looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis omavad puutumust antud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab

maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 11 kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. 8,6 ha osas, mis ei asunud varem kaitsealal, kuid arvatakse sihtkaitsevööndisse, edaspidi maamaksu ei maksta. Umbes 549 ha-l, mis arvatakse piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse, kehtib 50% maamaksusoodustus. Kokku laekub maamaksu Räpina vallale vähem ligikaudu 1320 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kuna sihtkaitsevööndis eraomandis olevaid maid ei asu, ei teki riigieelarvesse maa riigile omandamise kulusid.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule makstakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Eramaa metsad jäävad kõik nagu varemgi piiranguvööndisse ja seega ei kaasne riigile lisakulusid. Toetuse andmise tingimused ja kord on kehtestatud 22. aprilli 2015. a määrusega nr 39 „Natura 2000 erametsamaa toetus”, mille kohaselt on toetuse määr piiranguvööndis ühe hektari kohta kuni 60 eurot aastas.

Kuulmajärve looduskaitseala kaitsekorra uuendamisega arvatakse sihtkaitsevööndisse 8,6 ha varem kaitse alt väljas olnud ja 549 ha varem piiranguvööndis olnud riigimetsa maad. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt jääb majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 156 eurot hektari kohta aastas. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raie maht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 6000 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsetel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne). Tsoneeringu muutused ei puuduta eramaad, seepärast ei arvutata saamata jäävat puidutulu maaomanikele.

SMI 2020 aruande järgi on Põlvamaa keskmine metsa tagavara 217 tm/ha. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimusel Ernst & Young Baltic AS läbi viidud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal ühe kuupmeetri puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Sama uuringu järgi on ühe kuupmeetri puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tsoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata riigimaal RMK hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 217 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel ning otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt ~1,1 miljonit eurot ja metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata 2,4 miljoni euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklik on arvestatud keskmiselt 80 aastat) väheneb maksutulu aastas ca 14 tuhande euro ulatuses ning lisandväärtus ca 30 tuhat eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 2% jääb riigil saamata tulusid ca 4 miljonit eurot ja kogulisandväärtust loomata ca 8,5 miljoni euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni ~1 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et täna kaitse all mitteolev ressurss võetaks koheselt kasutusse, mis erinevate piirangute tõttu praktikas saaks

realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Justiitsministeerium ja Siseministeerium on eelnõu kooskõlastanud. Teised ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikinisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.